

"Vi måste, även om vi bara vill ha ett skattesystem, som är proportionellt i förhållande till inkomsten alltid räkna med en viss grad av progressivitet i den direkta beskattningen för att kompensera den indirekta skattens regressiva fördelningsverkan. Glömmer vi bort det, kommer efter en skattereform alltid någon ny Knut Wicksell att träda fram och presentera en utredning, som visar ett läge, vilket svårligen kan försvaras."

Marginalskatten och löneläget

Det sägs att en borgerlig representant i en skatteutredning för några år sedan började sitt första inlägg med orden: "Vi har kommit hit för att avskaffa marginalskatten!"

Många skulle vilja göra det konststycket, men ingen har visat hur det skall gå till. Problemet är, enkelt uttryckt, att vad som är marginalskatt för den ene inkomsttagaren ingår som en del av bottenskatten för den andre. Sänker man marginalskatten i skicket 25—30.000, betyder detta, att den disponibla inkomsten efter skatt ökar i alla skikt däröver.

Det där skulle i och för sig inte vara någon olycka, kanske. Men det komplicerar synen på sambandet mellan marginalskatt och arbetsvilja. Vi brukar räkna med att människorna blir mindre intresserade av ytterligare arbetsinkomster, ju mindre de får behålla av vad de tjänar — det är marginalskatteeffekten. Men samtidigt räknar vi med en totalskatteeffekt, som bottnar i att de är mer intresserade av pengar, ju mindre deras disponibla inkomst efter skatt är, och att man ökar skattehöjning, inte en sänkning, är ratta vägen att stimulera arbetsviljan, bara den inte ligger just i marginalen. Ideal för en skatt som framjar arbetsviljan är klumpsummeskatten, som tar ifrån den skattskyldige en given summa, innan han får behålla någonting alls av sin inkomst. Men gör en sådan skatt rättvis, den som kan?

Skatternas progressiva gestaltning kan motiveras som ett sätt att jämna ut en inkomstfördelning, som man finner orättvis. Det behövs ingen skatteprogressivitet i det helt socialiserade samhället. Bestämmer staten alla inkomster, är alla inkomster därmed bestämda på ett som rättvist ansett sätt, och någon utjämning krävs inte. En fri marknadshushållning lämnar däremot utrymme för rättvisediskussioner.

Samma är förhållandet, om man söker subjektiva motiveringar för progressiviteten, t ex i inkomstens avtagande gränsvärde. Mot dessa traditionella motiv för progressiviteten väger det statsfinansiella motivet ganska lätt. Det vore möjligt att göra drastiska nedjusteringar av den progressiva skatteskalan utan att därmed nämnvärt påverka det statsfinansiella läget.

Vilken progression är det man alls diskuterar? Ibland får man det intrycket att det bara är inkomstskatten, som sysselsätter folks tankar. Ändå motsvarar den inte stort mer än hälften av vår totala skattebelastning. Och fördelningen av den indirekta beskattningen i förhållande till inkomsten är inte alls progressiv.

Tvärtom lär oss den traditionella finansläran, att en proportionell indirekt inkomst-

skatt är regressiv i förhållande till inkomsten. Det är nu inte riktigt korrekt för Sveriges del. I själva verket brukar man här räkna med att den indirekta skatten slår någotsånär proportionellt i förhållande till den disponibla inkomsten efter direkt skatt. Men kanske detta just beror på att den direkta skatten är så progressiv som den är.

Vi måste, även om vi bara vill ha ett skattesystem, som är proportionellt i förhållande till inkomsten, alltid räkna med en viss grad av progressivitet i den direkta beskattningen för att kompensera den indirekta skattens regressiva fördelningsverkan. Det finns ingen anledning att försöka dölja detta förhållande. Glömmer vi bort det, kommer efter en skattereform alltid någon ny Knut Wicksell att träda fram, som den gamle gjorde 1896, och presentera en utredning av skatternas faktiska fördelning — en utredning, som visar ett läge, vilket svårligen kan försvaras.

Vi måste också räkna med som ett faktum, att ett näringsliv grundat på marknadshushållning alltid kommer att kräva korrigering av inkomst- och förmögenhetsfördelningen. Om man gör gällande, att en progressiv beskattning är omöjlig, betyder detta ingalunda, att en övertygad lyssnarskara bestämmer sig för att aldrig mera klaga över inkomst- och förmögenhetsfördelningen i samhället. Tvärtom kommer deras röster att vinna i slagkraft, som säger, att kritiken mot den progressiva beskattningens omöjlighet är riktig, och att konsekvensen därav heter socialisering av produktionsmedlen och statsbestämda inkomster.

I dessa tider angräps progressionen på ett nytt, intressant sätt. Det är SACO:s utspel i lönefrågan, som givit näring åt diskussionen. SACO har med en, såvitt jag förstår i stort sett riktig, statistik visat, att den automatiska progressionskärrning, som följt de med inflationen stigande lönerna, ointetgjort den reallönestabilitet, som avsetts,

och lämnat viktiga akademikergrupper med en negativ reallöneutveckling. Motmedlet, säger SACO, är antingen sänkta marginalskatter — men dem har man ingen förhandlingsrätt om — eller också radikalt höjda löner.

Därmed har man släppt katten ur säcken. Organisationsvis har hävdats, vad mängder av enskilda arbetstagare sedan länge krävt i sina förhandlingar: att nettolönen efter skatt skall ställas i centrum i stället för den ointressanta bruttolönen.

Hur irriterande för en finansminister! Och likväl måste det accepteras. Vi har näst finna oss i att mindre och mindre utrymme finns i det nationalekonomiska tänkandet för vad man brukar kalla för allmänhetens "money illusion". Det är på tiden att röja upp med dess "tax illusion". Hembiträderna började redan för länge sedan — i den mån de finns, har de ofta nettolön, hur besvärligt det än är att räkna ut den. Fortsättning har följt, t.ex. i överenskommelser om nyanställning av kvalificerad arbetskraft, där löneförbättringen måste tas till så att den netto efter skatt räckt till att täcka merkostnaden för att flytta till och bo på en annan ort.

Även staten har på sätt och vis spelat med i spelet genom kontraktsanställning av tjänstemän utanför löneplanssystemet. Nu är det dags att för hela fältet av statstjänstemän tala om att vad som intresserar är behållen inkomst, inte bruttolön.

Men därmed är naturligtvis inte sagt, att skatten är meningslös. Det kan t.ex. finnas någon, som tycker att det bara är bra, om akademikergruppens reallöner sjunker — fast det är förstås inte många som säger så. Det finns andra, som menar, att lön bör utgå efter prestation, och att det är onödigt för det allmänna att köpa akademikertjänster eller andra tjänster för högre pris än de är värda, bara för att sakra inkomsttagarnas levnadsstandardutveckling.

Det finns också anledning att räkna med

att rimliga nettolöneanspråk översatta till bruttolön före de med inflationen allt högre skatterna får så höga bruttolöner till konsekvens, att de som ställer dem riskerar att "price themselves out of the market" — m. a. o. att man högakttningsfullt erkänner det berättigade i lönekraven men ser till att få jobbet gjort av sådana, som gör det billigare.

Å andra sidan finns det tjänster, främst kanske på tekniska, vetenskapliga och kommersiella områden, där nettolöneanspråken kan framställas inte bara med den sakliga tyngd, som kravet på kontant eller stigande realnettolön kan äga, utan också med det säkert viktigare argumentet i bakgrunden, att staten inte är ensam köpare av akademiker-tjänsterna. När utlandet konkurrerar, är detta konkurrensargument särskilt starkt. När näringslivet här hemma gör det, innebär det åtminstone att man i de aktuella fallen får en hållpunkt för bedömningen av vad arbetet marknadsmässigt är värt.

För det allmänna blir det likaväl som för de fackliga organisationerna ett närmast politiskt spörsmål, delvis kanske också en rekryteringsfråga, i vilken mån man vill åstadkomma en lönedifferentiering för att samtidigt tillvarata det allmännas intresse av att kunna konkurrera om arbetskraften, där det är aktuellt, och dess — verkliga eller förmenta — intresse av att köpa sina tjänster så billigt som möjligt. För akademikerens del har den solidariska lönepolitiken tagit sig uttryck i att man avstått från givna möjligheter att differentiera lönerna i likartade statstjänster med hänsyn till konkurrensläget. Universitetslärare får t. ex. samma lön, oavsett om det är trängsel i ämnet eller svårt att rekrytera folk.

Tänker vi oss att detta system skulle fungera perfekt, bleve utlandets nettolöner för arbetskraft med utlandsmöjligheter vägledande för nettolöneanspråk, som översatta i bruttolöner före svensk skatt i sin tur skulle

normera de fackliga kraven över hela fältet här hemma. Den progressiva beskattningen skulle övervältras på köparna av den kvalificerade arbetskraftens tjänster — en företeelse, som redan ofta kritiserats från företagarhåll. Nu fungerar det väl inte riktigt så. Lönedifferentieringen är i realiteten betydande inom akademikergruppen. Och utländska nettolöner är inte alltid direkt jämförbara med svenska. Även höglönegrupperna har t. ex. en hel del förmåner av det allmännas tjänster. Men den grundläggande principen torde likväl kunna spåras.

I varje fall kan man inte avvisa netto-löneargumenten i löneförhandlingarna som ovidkommande, när det gäller i konkurrens med utlandet fixerade löner. Indirekt får de rimligtvis också betydelse genom att påverka lönekraven på den privata arbetsmarknad, där normerna sätts för den lön staten måste betala för sådan arbetskraft, som stat och näringsliv konkurrerar om. Avvisar man nettolöneargumenten som ovidkommande för återstoden av statstjänstemannasektorn, avvisar man också en solidarisk lönepolitik mellan akademikergrupperna och bidrar man till en ytterligare snedvriddning av akademikerrekryteringen i riktning mot de mera glamour-präglade akademikerbanor, där privatkonkurrensen håller lönerna uppe. Det förefaller vara en ganska diskutabel attityd.

Det finns folk med av skatteprogressiviteten drabbade inkomster, som varken med marknadsmässiga metoder eller fackligt stöd kan driva upp dem i takt med marginalskatteskärpningen. Dem är det man kommer åt med skatteprogressiviteten. De andras progressiva skatt blir övervältrad, helt eller delvis, effektivare, ju bättre den fackliga solidariteten fungerar. Kanske kommer statsmakterna att finna, att priset för progressiviteten är för högt. Kanske väljer man ändå att stå kvar på den nuvarande skattepolitikens grundval och betala vad den kostar. Möjligen går man den medelvagen att man

Forts. på sid. 35

åtminstone avstår från den automatiska progressionsskärpning inflationen ger.

Säkert kommer man att genom fullföljande av den utbildningspolitik, som inletts på senare år söka vidga rekryteringen till de akademiska glamour-yrkena och därmed dämpa trycket på akademikerlönerna över hela fältet. Rekrytering av utländsk arbetskraft, i den mån den är möjlig utan efterstående av rimliga kvalitetsanspråk, är också en väg. Utvandringsförbud för utbildade har som väl är inte övervägts.

I den situationen kanske det kunde vara möjligt att diskutera i en litet lugnare ton än den, som ofta används, den lämplighetsfråga, som valet mellan höga löner och hög progressiv skatt och lägre löner kombinerade med lägre skatt innebär. Båda systemen har principiella och praktiska fördelar och nackdelar. Men det ligger väl ingenting omoraliskt i att peka på dilemmat och nämna problemet vid dess rätta namn?